

200 jaar oude hybride linde voor het station, gespaard
bij de bouw van de Koningstunnel.

Fonds redt Nederlands stadsbomenonderzoek op het nippertje van ondergang

Voorzitter ISB hoopt dat Nederland weer snel koploper wordt in wetenschappelijk onderzoek naar stedelijk groen

Sinds het Productschap Tuinbouw met ingang van 2012 geen bedrijfsmatige bijdrage meer krijgt, is het de bedoeling dat boomkwekers zelf initiatieven nemen om onderzoek uit te voeren. Ruim vijf jaar later maken we de balans op. Hoe staat het er nu voor met wetenschappelijk onderzoek naar openbaar groen en stadsbomen? Voorzitter Leendert Koudstaal van de Intergemeentelijke Studiegroep Bomen (ISB): 'Het was vijf voor twaalf. We waren net op tijd.'

Auteur: Guus van Rijswijk

Het was een drastisch besluit: ruim vijf jaar geleden besloot het toenmalige kabinet om het Productschap Tuinbouw, dat zich op de tuinbouw- en groensector richtte, geleidelijk aan op te doeken. Direct rees de vraag: hoe gaat het nu verder met de kennisvergaring in deze sector? Het Productschap, dat als belangenorganisatie en overlegplatform fungeerde, beschikte namelijk ook over een onderzoekspot. Deze werd gevuld door een percentage van de omzet van kwekers en andere marktpartijen en voorzorg in noodzakelijk wetenschappelijk onderzoek op het gebied van stedelijk groen, in het bijzonder bomen. ISB-voorzitter Leendert Koudstaal: 'Na de opheffing van het Productschap Tuinbouw kwam onderzoek in gevaar dat de komende jaren meer dan ooit nodig is.'

'De behoefte aan onderzoek is nog nooit zo groot geweest. Steden moeten vergroenen'

Behoeftte aan onderzoek nooit eerder zo groot

Het leidde tot een patstelling. Bedrijven doneerden niet meer en de Rijksoverheid had vanwege de crisis minder geld beschikbaar, terwijl gemeenten het belang van met name boomonderzoek van de daken schreeuwden. Medio 2018 kunnen we stellen dat van de destijds beoogde eigen initiatieven weinig is terechtgekomen, met uitzondering van de Intergemeentelijke Studiegroep Bomen (ISB), waarin de 32 grootste gemeenten van Nederland zijn vertegenwoordigd. De ISB stelde per 1 november 2017 het OOGSt-fonds in (Ontwikkeling Onderzoek Groen in de Stad) en ging het Productschap Tuinbouw deels vervangen. Koudstaal: 'Gemeenten vinden onderzoek heel belangrijk als het om bomen gaat. Door de overheidsmaatregel om het Productschap Tuinbouw te schrappen, liep de continuïteit van het bomenonderzoek drastisch terug: van honderd naar twee onderzoekers. En dat terwijl gemeenten stelden dat de behoefte aan onderzoek nog nooit zo groot was geweest. Steden moeten vergroenen.'

Stand van Nederlandse 'stedelijke groenwetenschap' in 2017

Hoe beroerd stond het Nederlandse onderzoek er voor na die maatregel? Een blik op de drie

vooraanstaande internationale wetenschappelijke tijdschriften op het gebied van openbaar groen en bomen kan hier enige helderheid verschaffen. Met name publicaties van Wageningen University & Research (WUR) zijn een goede graadmeter van het Nederlands wetenschappelijk klimaat op het gebied van stadsgroen en stadsbomen. We analyseerden daarvoor de jaargang 2017 van de drie wetenschappelijke bladen *Urban Forestry & Urban Greening*, *Arboriculture & Urban Forestry* en *Arbocultural Journal*.

Het tijdschrift *Urban Forestry & Urban Greening* richt zich op onderzoek naar de zorg voor en het management van openbaar groen en bomen (populaties) in een stedelijke omgeving. In 2017 telde het magazine in totaal achttien uitgaven. Daarin werden – los van bijdragen zoals editorials, boekbesprekingen en een special over kunstgras – 132 wetenschappelijke onderzoeken naar stedelijk groen belicht. Er waren in totaal 561 onderzoekers uit 48 verschillende landen bij betrokken. Als we puur naar het aandeel van Wageningen kijken, valt dit inderdaad niet heel royaal uit: in totaal deden er dat jaar acht Wageningse wetenschappers mee aan drie verschillende onderzoeken. De andere twee tijdschriften die we onderzochten, *Arboriculture & Urban Forestry* en *Arbocultural Journal*, bevatten in 2017 in het geheel geen Nederlands onderzoek of artikelen waaraan Nederlandse wetenschappers hadden meegewerkt (zie kader).

Half miljoen in kas OOGSt-fonds

Steden vroegen zich af welke mogelijkheden er waren voor onderzoek, zegt Koudstaal. 'De eenvoudigste oplossing was dat gemeenten per aangekochte boom een vast bedrag in een fonds zouden stoppen. Bij boom- en groengerelateerde werkzaamheden in de stad zouden we een percentage van de aanneemsom in dat fonds storten, dat werd ingezet voor onderzoek.' Dit fonds werd het OOGSt-fonds, dat op 1 november 2017 door de Intergemeentelijke Studiegroep Bomen werd ingesteld. Inmiddels zijn de 32 grootste gemeenten van Nederland hierin vertegenwoordigd en zit er een half miljoen in kas.

Miljoenenprojecten

Alle 32 gemeenten dragen bij aan het totaalbedrag of gaan dit nog doen – overigens niet evenredig. 'Het OOGSt-fonds wordt beheerd door deze gemeenten, samen met bedrijven en onderzoekers. Het ISB zorgt ervoor dat onderzoek op het gebied van bomen voorrang krijgt, zodat we Nederland wat dat betreft weer op de kaart kunnen zetten.' Het fondsbedrag is momenteel als

ACHTERGROND

volgt opgebouwd: voor elke stadsboom die een gemeente inkoopt, vloeit twee euro naar de reserves. Daarnaast stroomt er nog 0,15 procent van grote groenprojecten naar het fonds. Denk daarbij aan nieuw groen dat wordt aangelegd en aanbesteed. 'Het gaat regelmatig om projecten waarbij bomen worden geplant en plantvakken worden aangelegd. Denk aan miljoenenprojecten zoals de metamorfose van de Coolsingel in Rotterdam en veel andere grote projecten in steden.'

Subsidie verdubbelen

De bedoeling is dat er op basis van deze afdracht jaarlijks een potje van circa 1 miljoen euro wordt gevuld. 'Dat zal tijd nodig hebben, maar we gaan ervan uit dat dat lukt. Het is een voordeel dat we bij de Rijksoverheid subsidie kunnen aanvragen. Bij het grotestedenbeleid moet je 50 procent zelf financieren. Door het fonds hebben we nu geld voor subsidieaanvragen. Het is dan mogelijk om het geld uit de pot te verdubbelen als je het inzet voor een subsidieaanvraag. Zo kunnen we de subsidie verdubbelen tot 1 miljoen. Alleen red je zo iets niet; daarom is dit fonds ook zo'n stap voorwaarts.' Koudstaal wijst er daarnaast op dat gemeenten voor onderzoek dat direct van belang is voor die gemeente ook los van een verdere regeling geld kunnen storten. 'We kunnen twee grote onderzoeken uitvoeren, dus het is eigenlijk al gelukt.'

Resistente paardenkastanje

Deze eerste onderzoeken gaan binnenkort van start, vertelt de ISB-voorzitter. 'Het eerste onderzoek waar we ons op richten, is de resistente paardenkastanje. Deze bomen worden nu ziek door de kastanjabloedingsziekte. Door gericht onderzoek te doen, proberen we een nieuwe soort te kweken die niet meer ziek wordt.' Het gaat hier-

Raaphorstlaan, middenberm. Koudstaal: 'Middenbermen hebben de toekomst: minder rijbanen in de stad en meer bomen!'

'Het is mogelijk om het geld uit de pot te verdubbelen, als je het inzet voor een subsidieaanvraag'

bij om urgent onderzoek, zegt hij; paardenkastanje is een grote boomsoort in de stad. Als die dreigt te verdwijnen, komen veel boomkwekers in de problemen. Ook gaat een groot gedeelte van het onderzoeksgeld naar de TU Delft, waar een hoogleraar zich met het bomenvak (*urban forestry*) gaat bezighouden, vertelt hij. 'Dat onderzoek start in september van dit jaar.'

Essentaksterfte en bomen als kapitaalgoed

Daarbij blijft het niet. Los van het fonds vinden er nog twee onderzoeksprojecten plaats, die wellicht in de loop van het jaar aan het OOGSt-fonds worden toegevoegd. Het eerste is een onderzoek naar essentaksterfte, een ziekte die bij veel gemeenten voor problemen zorgt. 'Dat onderzoek wordt los van dit fonds uitgevoerd. Het is al voor de oprichting van het fonds gestart en wordt gefinancierd door bedrijven en gemeenten.' Een tweede onderzoek heet het 'I-tree-project', vertelt hij. 'Dit wordt gefinancierd door zestien grote gemeenten en bedrijven. Het heeft als doel om het rendement van bomen te kapitaliseren: wat leveren bomen een stad op? Denk aan factoren als het filteren van de lucht, het vasthouden van water, de waardestijging van onroerend goed. Er worden tien

ecosysteemdiensten onderzocht, die in geld worden uitgedrukt.' Het onderzoek verwijst naar ander onderzoek in grote Amerikaanse steden en in Londen. 'Het gaat om belangrijk onderzoek waarbij groen en bomen aan de kapitaalgoederenkant van de stad worden ingedeeld. Net als een brug; daar moet je ook in investeren en je moet hem tijdig vervangen.'

Geld rolt terug naar onderneming

Door de huidige ontwikkelingen ziet Koudstaal de toekomst wat betreft onderzoek naar stads-groen en -bomen weer zonnig in. Hij heeft veel reacties gehad en veel interviews gedaan. 'We verwachten jaarlijks 600.000 euro te genereren. De continuïteit van onderzoek is gewaarborgd; onderzoekers kunnen werkzaam blijven in het groene vakgebied.' De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) is enthousiast. Drie grote bedrijfsverenigingen, Anthos, de Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO) en de Vereniging van Hoveniers en Groenvoorzieners (VHG), hebben gezegd dit plan maximaal te ondersteunen, vertelt hij. 'Er zijn gelukkig bedrijven die inzien dat het nuttig is om snel geld in te zamelen, omdat dit weer bij hen terugkomt.'

Nederlandse bijdrage aan *Urban Forestry & Urban Greening*

In totaal komen in de hele jaargang 2017 van het tijdschrift *Urban Forestry & Urban Greening* vier onderzoeken aan bod waarbij Nederlandse wetenschappers zijn betrokken.

Eén onderzoek is *Does time spent on visits to green space mediate the associations between the level of residential greenness and mental health?* Naast twee onderzoekers uit het VK, twee uit Spanje en twee uit Litouwen nemen daar zes Nederlandse wetenschappers aan deel. Van deze groep zijn vier Nederlanders afkomstig van het VU Medisch Centrum, namelijk van het EMGO (Extramuraal Geneeskundig Onderzoek, dat sinds de samenwerking tussen het VUmc en het AMC inmiddels Amsterdam Public Health Research

Institute (APH) heet, red.). Twee wetenschappers zijn verbonden aan het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). Aan een ander onderzoek, *Linking demand and supply factors in identifying cultural ecosystem services of urban green infrastructures: A review of European studies*, heeft een Nederlandse wetenschapper van Wageningen University meegewerkt (van de in totaal negen onderzoekers). Het enige geheel Nederlandse onderzoek dat in het tijdschrift is gepubliceerd, is het artikel *Towards guidelines for designing parks of the future*. Dit onderzoek is door vier wetenschappers van Wageningen University uitgevoerd. Verder bevat de jaargang nog een wetenschappelijke bijdrage waaraan drie onderzoekers van de Wageningse universiteit hebben deelgenomen: *The long-term prospects of citizens managing urban green space: From place-making to place-keeping?* De overige onderzoekers bij dit project kwamen uit Duitsland, Italië en het VK.

'De continuïteit van onderzoek is met dit fonds gewaarborgd'

Uitbreiding van onderzoek

Hoe staat Nederland er qua duurzaamheidskalender momenteel voor in vergelijking met het buitenland? 'Onze positie holt hard achteruit. Dat is ook niet gek, als het aantal onderzoeksplaatsen in een land daalt van honderd naar twee. Het was vijf voor twaalf. De laatste twee onderzoeken hebben we bijna verdiend. Bedenk wel: het gaat hier om veel relevante onderzoeksvragen.' Afhankelijk van de beschikbare hoeveelheid geld worden die de komende jaren steeds verder uitgebreid, vertelt hij. 'Nederland is nu in de situatie beland waarin onderzoek weer kan groeien en kennis weer in Nederland blijft. Dat is hard nodig in een sector waarin jaarlijks miljarden euro's worden omgezet. We hopen dat we snel weer koploper worden wat betreft onderzoek naar stedelijk groen. Het was net op tijd.'

Internationaal wetenschappelijk onderzoek naar stadsbomen en stedelijk groen in 2017: enkele cijfers

Van de drie onderzochte wetenschappelijke magazines op het gebied van stadsbomen en stedelijk groen, publiceerde *Urban Forestry & Urban Greening* gedurende 2017 de meeste artikelen (132). De VS leverde de meeste onderzoekers (122), gevolgd door China (51), Australië en Canada (ieder 28) en Duitsland (24). De minste wetenschappers leverden de landen Ierland, Taiwan, België, Maleisië, Filipijnen en Montenegro (ieder 1). Als we alleen de onderzoekers van de Universiteit Wageningen turven, komt Nederland met 8 onderzoekers op een gedeelde 19e plaats van de 48 landen die een publicerende onderzoeker leverden.

Het wetenschappelijke tijdschrift *Arbiculture & Urban Forestry* bevatte in 2017 19 wetenschappelijke artikelen, waaraan 71 onderzoekers meewerkten. Ook hier was de VS koploper met 53 wetenschappers, gevolgd door Italië en Spanje (4). Er werkten aan deze jaargang wetenschappers uit 11 verschillende landen mee, waartoe Nederland niet behoorde.

Arbocultural Journal had in 2017 slechts vier uitgaven met in totaal 13 wetenschappelijke bijdragen. Van de 31 wetenschappers die daarbij betrokken waren, was ook hier de VS koploper met 13 onderzoekers, gevolgd door het VK (11), Australië (3), Italië (2) en Singapore (2). Ook onder deze onderzoekers was geen afgevaardigde uit Nederland.

Rabijn Maarseplein: oude platanen gespaard bij nieuwbouw.

300-jarige eik op de Joodse begraafplaats.

Het Plein in Den Haag, koningslinden op het dak van een parkeergarage, 40 jaar geleden geplant in een twee meter dikke laag bomenzand op het dak van de parkeergarage.

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7713

Leendert Koudstaal

Monumentale paardenkastanje op het Noordeinde voor het werkpaleis van de Koning.